

DOBAR VOĐA - DOBAR PRIJATELJ?

Jelena Matošević

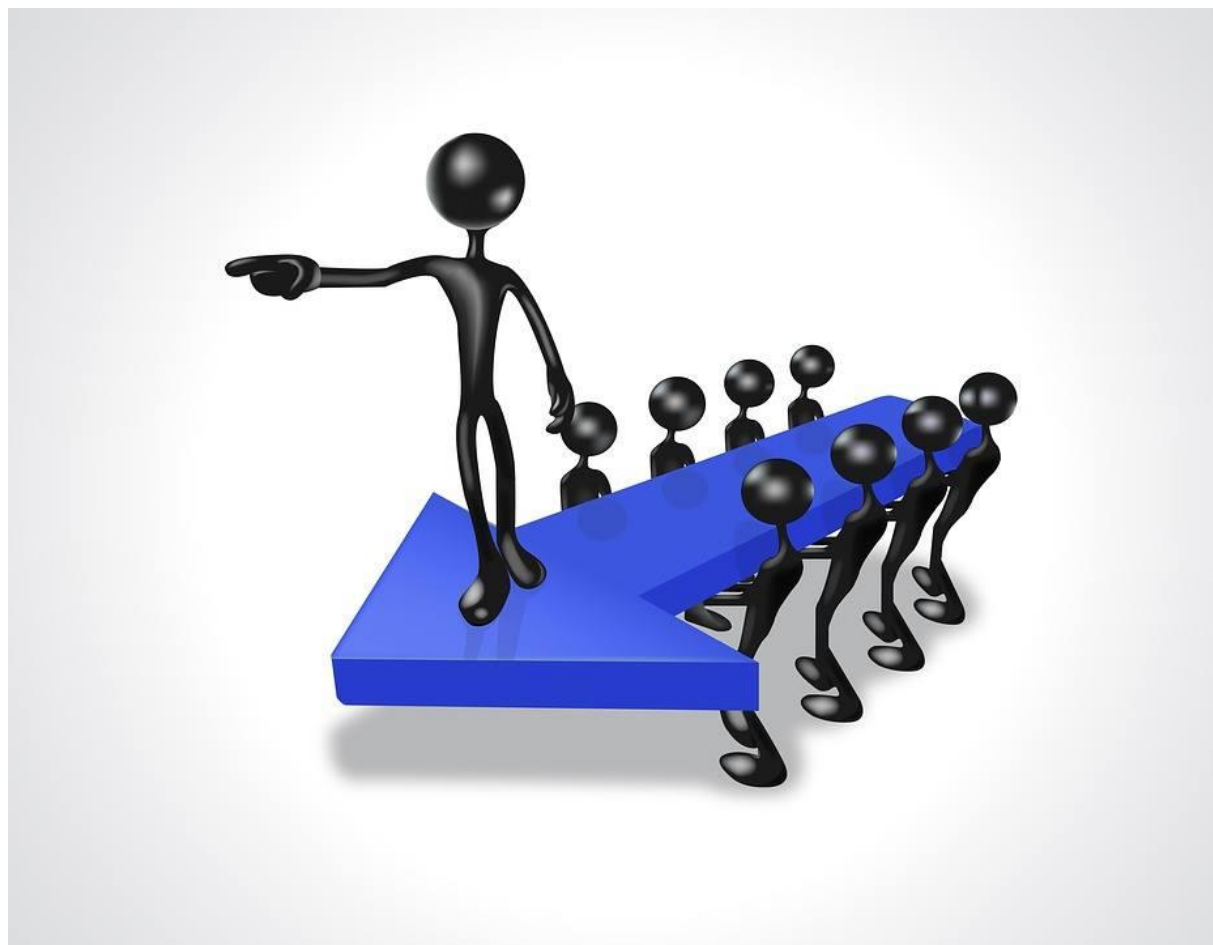
Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, ORCID: 0000-0003-4350-7816

Andrija Blažević

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, ORCID: 0000-0001-8881-8701

Marta Čuljat

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, ORCID: 0000-0003-3276-4622



„Može li dobar vođa ujedno biti i dobar prijatelj“ pitanje je koje zanima istraživače Lassea Laustsena i Michaela Banga Petersena sa Sveučilišta Aarhus u Danskoj. Odnosno, na koji način kombinacije kontekstualnih i individualnih razlika, koje su prisutne u percepciji socijalnog konflikta, utječu na izbor vođe te dolazi li do istih efekata prilikom odabira prijatelja. Ovisno o ulozi za koju bira, pojedinac nailazi na različite adaptivne probleme, stoga je vrlo vjerojatno da će i preferencije u biranju biti različite ovisno o tome biramo li nekoga za prijatelja ili za vođu. Otprije je poznato da će se preferencije birača za dominantnog ili pak nedominantnog vođu mijenjati ovisno o dvama faktorima. Prvi je ekstrinzičan i odnosi se na vrstu prisutnog konflikta u okolini. Skupini birača (bilo da su to stanovnici neke države ili pripadnici plemena) mogu prijetiti društveni ili pak prirodni konflikti. Društveni se konflikti odnose se na rat, revolucije ili borbe za prava ugroženih skupina, a prirodni konflikti predstavljaju epidemije bolesti, nestašice hrane te prirodne nepogode poput poplava, potresa ili požara. Različiti konflikti pred vođu stavljaju važan zadatak – poticati kolektivno, združeno djelovanje svojih sljedbenika. Ukoliko se radi o prirodnom konfliktu, cilj je kolektivnog djelovanja osigurati dobrobit za čitav narod svladavanjem prirode ili suzbijanjem pojave prirodnih katastrofa. S druge strane, kada je riječ o društvenom konfliktu, kolektivno je djelovanje usmjereno protiv suparničke grupe od koje treba biti mudriji i spretniji kako bi organiziranija skupina pobijedila. U ovakvom zadatku bolje će se snaći dominantni vođa kojeg prepoznamo pomoću znakova fizičke snage. Takvi se znakovi, između ostalog, očituju i na licu, stoga ono treba biti muževnih karakteristika; gušćih i spuštenih obrva, tanjih usana i stisnutijih očiju. Drugi je faktor intrinzičan i odnosi se na mehanizam kojim pojedinci procjenjuju konflikt, odnosno društvena zbivanja. Taj mehanizam varira ovisno o političkoj ideologiji pojedinca. Naime, konzervativci druge društvene skupine doživljavaju kao konkurentne te više pažnje posvećuju nejednakosti među njima, dok liberali veću pozornost posvećuju prirodnim konfliktima te im oni međugrupni nisu primarna prijetnja na listi prioriteta. Prema tome, možemo reći da su ljudi skloniji odabiru dominantnog vođe u prisutnosti nekog društvenog konflikta, a na to se češće odlučuju konzervativci.

Prilikom odabira prijatelja tražimo osobe koje su voljne uzvratiti nam ono što smo u njih „uložili“, primjerice pomoć, podršku ili utjehu. Osim toga, s njima obično dijelimo iste ili slične ciljeve. Prema Toobyju i Cosmidesu (1996) ljudima su, najčešće, poželjniji nedominantni i suradljivi prijatelji.

Kako bi provjerili prethodne nalaze, ali i nadopunili dosadašnje spoznaje, Laustsen i Petersen (2015) provode istraživanje kojim provjeravaju postoji li preferencija u izgledu lica

koja utječe na odabir vođe i, ukoliko ona postoji, je li specifična samo za odabir vođe ili utječe i na odabir prijatelja. Pretpostavljaju da kontekst i politička ideologija zajedno utječu na preferenciju izgleda lica pri odabiru vođe i da zbog toga ispitanici koji su u situaciji društvenog konflikta češće odabiru dominantnog vođu nego oni u situaciji prirodnog konflikta. Isto tako, konzervativni će ispitanici češće odabrati dominantnog vođu nego liberalni. Istraživanje je provedeno tako da je sudionicima po slučaju, preko kratkih vinjeta, predstavljen jedan od dva moguća scenarija. U oba ih se tražilo da zamisle kako su članovi posade broda u 18. stoljeću kojim se vraćaju preko oceana u Europu. U jednom scenariju članovi se nađu u potencijalno smrtnoj opasnosti od napada gusara (simulira društveni konflikt), dok u drugom postoji opasnost jednakog intenziteta, ali uslijed nevremena (simulira prirodni konflikt). Potom ispitanici biraju kapetana (označava vođu), kao i onoga s kim će dijeliti kabinu na brodu (označava prijatelja). Za svaki im je od ta dva izbora ponuđen različit par lica koje potom biraju.. Oba su lica u paru napravljena s ciljem da budu dvije standardne devijacije više ili niže po dominantnosti od verzije tog lica koja je po dominantnosti neutralna. Predtestiranjem je utvrđeno kako sudionici zaista vide dominantno lice kao dominantnije, ali i manje prijateljsko. Odabirom političke stranke koju podržavaju, sudionici su podijeljeni u liberalnu ili konzervativnu grupu. Mjerenje je vršeno u dva navrata. Prvo je mjerenje imalo 83 sudionika – studenata jednog danskog fakulteta. Nasumično su bili podijeljeni u jedan od dva scenarija, ali je mjerenje vršeno metodom papir-olovka – nije se kontrolirao redosljed kojim su sudionici birali vođu i prijatelja ili relativni položaj lica u paru. Drugo je mjerenje bilo obavljeno preko interneta. Sudjelovalo je 234 studenata s drugog fakulteta. Od prvog se mjerenja razlikovalo i po tome što su redosljed odabira vođe i prijatelja, kao i položaji lica, bili nasumični.

Analizom rezultata pronađena je preferencija izgleda pri odabiru vođe. Vjerojatnost da će ispitanici u situaciji s gusarima odabrati dominantnog vođu čak je 69% veća, dok je šansa da će konzervativci odabrati dominantnog vođu 79% veća. Rezultati su isto tako pokazali kako kontekst i politička ideologija ne utječu na preferenciju ispitanika pri odabiru prijatelja ni u situaciji s gusarima ni u situaciji s olujom. Rezultati odabira prijatelja značajno su se razlikovali od onih pri odabiru vođe. Nije bilo razlike pri odabiru prijatelja čak ni između liberalnih i konzervativnih ispitanika. Većina ispitanika odabrala je nedominantno lice za prijatelja. Rezultati, dakle, sugeriraju da postoji preferencija izgleda pri odabiru vođe, no da se ta preferencija ne odnosi i na odabir prijatelja.

Ovim se rezultatima potvrđuju prijašnja središnja istraživanja istog tipa kojima se, sveukupno, implicira na čovjekov urođeni mehanizam za odabir vođe u određenim

situacijama. Također, oni ukazuju da prisutnost ljudske prijetnje nasuprot prirodne prijetnje značajno povećava želju za dominantnim vođom.. Jedan od najvažnijih nalaza ovog istraživanja svakako je otkriće vezano uz političku ideologiju i preferencije konzervativaca za dominantnog vođu te preferencije liberala za nedominantnog vođu – pokazalo se da politička ideologija i kontekst utječu na preferencije izgleda pri odabiru vođe, ali ne i na preferencije izgleda pri odabiru prijatelja. To je važan dokaz postojanja urođenih preferencija pri odabiru samoga vođe tj. dokaz za urođenu specifičnu psihologiju sljedbeništva koja onda utječe na našu nesvjesnu preferenciju izgleda pri odabiru vođe. Ovakvi nalazi potencijalno mijenjaju pristup istraživača prilikom ispitivanja efekta utjecaja karakteristika lica kandidata na uspjeh u situacijama stvarnih izbora kao npr. predsjedničkih. Mnoga su prijašnja istraživanja isticala da efekt utjecaja facijalnih karakteristika kandidata na njihov uspjeh na izborima uzrokuju preferencije glasača da biraju kandidate slične sebi. Dok jedni tvrde da glasači biraju kandidate s obzirom na stereotype o izgledu ljudi u određenim strankama, drugi tvrde da biraju kandidate koji su slični njima samima po osobnosti. Prvu pretpostavku opovrgava različit nalaz preferencije izgleda kod biranja vođe i biranja prijatelja koji bi po toj teoriji trebao biti podjednak. Nalazi upućuju na to da bi se preferencija izgleda pri odabiru vođe trebala sagledati iz adaptivne perspektive odnosno da odgovor na određenu preferenciju izgleda vođe leži u tome da birači biraju kandidate za koje vjeruju da su trenutno najsposobniji za rješavanje problema u kojem se grupa nalazi.

LITERATURA

- Laustsen, L. i Petersen, M. B. (2015). Does a competent leader make a good friend? Conflict, ideology and the psychologies of friendship and followership. *Evolution and Human Behavior*, 36, 286-293.